

Наука

www.duma.bg

Откъде са дошли древните европейци

В праисторически времена местно население в Странджа и пришълци от Мала Азия са родили нова цивилизация, разпространена сетне към континента

Велиана ХРИСТОВА

Археологическите проучвания на праисторически обекти обикновено не са много атрактивни за широката публика - няма злата, няма останки от крепости и некрополи. Но изследването на праисторията ни дава знание кога се е зародил животът в дадено място, кои са и откъде са дошли първите жители, с какво са се занимавали. Това е особено важно, когато става дума за Югоизточна Европа, където преди много хилядолетия са обитавали първите европейци, разселили се след това навътре към континента.

Едно изключително интересно място е праисторическото селище Ашаг пинар (Долен кладенец) до турския град Къркларели (Лозенград) - интензивно развиващ се областен център, на около 60 км от Малко Търново от южната страна на Странджа. Целият регион - Тракия, е център на връзката между древните местни обитатели и населението, дошло от Мала Азия, обяснява проф. Мехмет Йоздоган от Държавния университет на Истанбул, ръководител на разкопките тук. Той посреща на обекта българските студенти и преподаватели от

Международния летен университет

“Странджа планина и нейната роля в преноса на цивилизации Изток-Запад”. Университетът е създаден преди 10 години по идея на проф. Александър Фол, днес запознаването с паметниците от двете страни на Странджа ръководи проф. Валерия Фол. С Валерия отдавна се знаем, винаги вратите ни един за друг са отворени, казва веднага проф. Йоздоган. Според българските преподаватели, които са от УНИБИТ и ЮЗУ, той е сред най-известните изследователи на праисторията, нарежда се в първата петорка на светилата на науката за древността в света.

Логично е студентите от лятния университет да започнат от тук запознаването си с културните паметници на турска Странджа. Лекциите на терен са най-полезната част от обиколката, защото студентите виждат и усещат на място онова, което учат на теория. Обектът Ашаг пинар е огромен, разкопките продължават и в момента. Най-важното за нас е да разберем как древните хора са стигнали дотук - дали с масово преселване, дали просто



Мехмет Йоздоган и Валерия Фол на обекта

са се заселили тук заради плодородието и природата, дали са заварили местно население, откога се занимават със земеделие и хитовоство, започва сладкодумно проф. Йоздоган. Прави паралел с проучването на могилата в с. Караново в България и хронологията на праисторическите културни пластове там, която е приета в европейската наука за еталон на праисторията. Според него обаче в Ашаг пинар се откриват и два по-ранни пласта от най-ранния карановски слой, известен като Караново-1.

Още преди да стигнем до терена, виждаме, че обектът не е обичаен. При самия вход, зад табелата, която оповестява, че тук се правят археологически разкопки, са поставени в цял ръст метални скульптури на животни, обитавали тези земи в древността. Пред тях, на огромна поляна навътре към обекта, стоят три големи шатри - с покриви от слама, от вътре обшити с дърво. Оказва се, че това са макети на праисторически жилища, в които

човек може да влезе и да разгледа

древните предмети, служили за лов, за земеделие, за бита. Тук жилищата са били от дърво, което не се запазва през вековете и е много трудно по находките да бъде възстановена представата

за селището, обяснява Йоздоган. По думите му артефактите от праисторията винаги са по-малко, но все пак са достатъчни, за да се направи възстановка, която да покаже на посетителя как са живели хората в много древни времена. Истинските находки, намерени на терена, отиват в Историческия музей на Къркларели, а техни точни копия са поставени в къщите-макети. В първата от тях може да се види нагледна карта на цялото праисторическо селище, докде е проучено и какво предстои. Намираме се в “истинска” пространна праисторическа къща, наоколо са макетите на огнището, “нощвите”, оръжията по стените и човешки фигури, които са много характерни за музеите в Турция и

онагледяват всяка експозиция.

Засега са готови три къщи, но общо ще бъдат 12, обяснява професорът. Въсъщност не то на обекта и възможността да бъде показван пред туристи вървят едновременно с разкопките! Нещо, което изглежда като фантастика на фона на огромния проблем у нас - обикновено най-трудното е да се намерят пари за социализирането на вече разкритите паметници, то понякога се бави с години след разкопките. Мехмет Йоздоган ръководи самите разкопки, но и екипа, който прави възстановките. Очевидно тук отдавна са разбрали, че археологът е този, който най-добре знае как трябва да бъде консервиран и реставриран обектът. Докато в България едва с последните поправки в Закона за културното наследство най-сетне бе записано, че в групата за консервация и реставрация заедно с архитектите участва археологът, който проучва паметника. Досега нашите археолози нямаха тази възможност, помагача на архитектите със своите материали и записки, но нямаха решаваща дума при реставрация. Затова имаме немалко примери на смехотворни и измислени реставрации, които имат малко общо с реалния вид на паметника в древността. Дори българските студенти, които все още само се обучават, веднага направиха сравнението. То не е в наша полза.

В последните години

турската гържава дава големи средства

за археологическите разкопки не само в Странджа. Идеята да се

развива културният туризъм е част от усилията на държавата за присъединяването на Турция към Евросъюза. Проектът за Ашаг Пинар има същата цел - да се проучи и да се покаже как в дълбока древност от региона на Югоизточна Европа започва развитието на обществото, за да се разпространи след това към западните части на континента. Праисторическото селище тук е огромно, в момента се отчуждават нивите наоколо, за да може да продължат разкопките и Ашаг пинар да се оформи като голям комплекс. Проф. Йоздоган дори смята след пенсионирането си в Истанбул (в Турция пенсиониранието зависи само от натрупания трудов стаж) да се пресели в Къркларели и да продължи разкопките. А през пътя в голяма сграда на общината, която вече не се използва, ще бъде разположен след съответния ремонт Историческият музей на Къркларели. Сега той е в центъра на града, има около 5600 експоната в изложбата и във фондовете си. Най-старите са датирани към 6600 г. пр.Хр.

Засега установихме, че праисторическата култура в Мала Азия е била твърде различна от тази в Странджа, обяснява проф. Йоздоган. И показва едно от



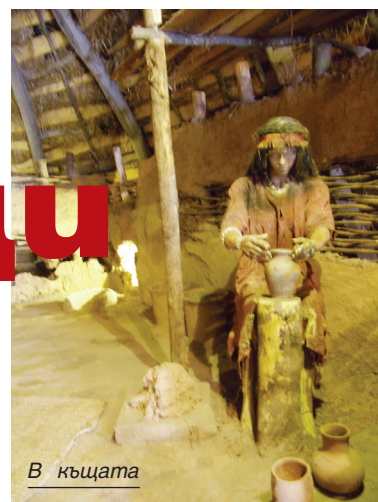
Макет на праисторическа къща в реални размери

таблата, на което са изобразени културните пластове, открити на обекта. Най-старите са от около 6500 г. пр.Хр. Проектът Ашаг пинар е започнал през 1980 г. Отначало екипът смятал, че с бегло проучване ще може да установи с какво е свързано населението в тези места - с Мала Азия или с България. Т.е. откъде са дошли хората тук. Много бързо обаче археолозите разбрали, че отговорът на този въпрос е твърде сложен и няма да бъде намерен бързо. От 1993 г. на обекта започват сериозни разкопки, които продължават до днес. Финансирането е от Университета в Истанбул, от Министерството на културата и туризма на Турция и от германски колеги, участващи в проекта. Не, частници не дават пари за археология, всичко е от държавата, смее се Йоздоган на нашия въпрос. Според него построяването на къщите-макети не е сложно, сложно е да се установи какви са били хората и битът им в праисторически времена, за да не се изкривява историческата истина.

Разбира се, най-интересното е има ли вече ученият хипотеза за произхода на местните обитатели, откъде са дошли те преди хилядолетия. Проф. Йоздоган повтаря, че не е лесно да се каже, но вече е ясно, че на това място е имало местно население и преселници, кои-

намира още един интересен археологически обект - Калъ гечит (Кървав проход, наречен така заради каторжното строене на късна железница). Това също е селище, но от времето на Троя. Проучването му обаче е показало, че културата на това място не е от типа на Троя. Първите следи от живот са от 3200 г. пр.Хр., крепостната стена е вдигната около 2200 г. пр.Хр. Селището е било търговско, намерени са голямо количество конски кости. По думите на Йоздоган тук архитектурното влияние от Мала Азия и централна Анатолия е по-силно, но то обхваща не повече от 20 на сто от културната характеристика, докато 80 на сто са влияние на населението, живяло по днешните български земи. Според проф. Калин Порожанов, който участва в лятния университет, подобно селище, но по-старо, имаме у нас при Китен.

Тук също ни изненадва методът на реставрация - останките от древното селище са възсъздадени върху терена, но истинските останки са под земята. Били са засипани, за да бъдат запазени от разрушение от въздуха, слънцето и дъждовете. Впечатляващо е, но всичко това иска доста пари. Очевидно, в Турция са убедени, че културен туризъм без водещото участие на науката и без пари не се прави. А с времето вложеното ще се възвърне многократно.



В къщата



Снимки АВТОРКАТА

Разкопките